

EDITURA PARALELA 45

Redactare: Cosmin Peța
Tehnoredactare: Mihail Vlad
Pregătire de tipar: Marius Badea
Design copertă: Laurențiu Midvichi

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GAIU, CLAUDIU

Rewind - Fast forward / Claudiu Gaiu. - Pitești : Paralela 45, 2018

Conține bibliografie

ISBN 978-973-47-2844-2

821.135.1

Copyright © Editura Paralela 45, 2018

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar
conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.
www.edituraparelela45.ro

CLAUDIU GAIU

REWIND/FAST FORWARD

EDITURA PARALELA 45

Editura Paralela 45

Încercări de introducere

FĂRĂ URMARE

Abandonul solidarității

Simone Weil, lucrătoare pe o freză semiconcavă la Renault, avea obiceiul să le recite camarazilor de uzină versuri grecești:

ἀργὸς γὰρ οὐδεὶς θεοὺς ἔχων ἀνὰ στόμα
βίον δύναιτ' ἀν' ἑλλάγειν ἄνευ πόνου.

„Niciodată leneșul, chiar dacă gura lui e plină de numele zeilor, nu poate să-și câștige traiul fără muncă“.¹

Așa zice plugarul din prima scenă a *Electrei* lui Euripide, lăsându-și princiara consoartă să deretice prin casă, în timp ce el pleacă spre îndeletniciri câmpenești rar pomenite de tragici. Subiectul piesei va fi, așadar, răzbunarea sângeroasă clocită de odraslele Clitemnestrei, și nu truda mereu reînnoită a lucrătorului pământului. Îi putea interesa pe auditori? Și cum? La fel cum *Dalas*-ul seducea prin intrigi de *soap-opera* texană terna realitate

¹ Euripide, *Hecuba, Electra, Ifigenia în Taurida, Hipolit*, Editura Minerva, București, 1976, trad. Alexandru Miran, p. 79.

socialistă a anilor '80? Prietena filosoafei, Albertine Thévenon, spune că ceilalți se bucurau de bucuria ei. Mai știm din corespondența dintre Simone Weil și inginerul Vincent Bernard, directorul turnătoriei de la Rosière, că ea redactase pentru buletinul fabricii articole de vulgarizare a tragediei eline, pe care o considera mai apropiată înțelegerii populare decât literatura clasică franceză.

„În ziua când o să te văd muncind în atelier, alături de mine, o să mi se pară, Puișor, că-mi încep viața de la început (...) O să fiu tare amărât în ziua aia blestemată...” – e o replică din *Maidanul cu dragoste* de George Mihail Zamfirescu, carte apărută în 1933, anul în care Weil ia decizia de a-și întrerupe profesoratul și de a experimenta condiția proletară. Muncitorul din prima parte a secolului al XX-lea nu dorește uzina, ea îi este impusă ca un destin, căruia speră ca măcar progenitura să i se sustragă. Cultura era o cale, dacă nu spre ascensiune, cel puțin de scăpare. Pentru Simone Weil, munca fizică era un sacrificiu, iar frumusețea vieții era în altă parte, obturată de bancul de producție și ierarhia industrială. Nu altceva spune personajul romancierului bucureștean. Din fabrică se mai poate încă răzbate spre umanitate printr-un efort costisitor. Mai rar prin literatură greacă, mai des prin alcool.

În anii '70-'80, mii de liceeni și studenți din Franța, Italia, Marea Britanie și SUA părăsesc școlile pentru a „se stabili” în uzină ca „muncitori voluntari” în ideea de a suprima diferența dintre munca manuală și cea intelectuală și de a denunța cultura, care nu mai e vehicul pentru a răzbate dincolo de fatalitatea claselor, ci mijloc de perpetuare a opresiunii sociale. Militantismul din a doua jumătate de secol enunță cel mai adesea inconștient

Prezentul unei iluzii: schița filosofiei liberalismului postsocialist românesc

Motto: „Revoluția, pregătită de prostia unui popor
readus la sclavie, s-a înfăptuit fără nicio piedică.
Cum să ne temem că transpunerea în fapte a filosofiei
ar fi mai problematică decât a despotismului?“
Marchizul de Sade

O mișcare mistică creștină se răspândește printre familiile membrilor Comitetului Central al PCR. Scoborârea harului divin peste un fost ofițer de Securitate zguduie angajamentul întâilor-birocrați ai mișcării muncitorești. E intriga uneia dintre scrierile de exil ale lui Petru Dumitriu, *Incognito*, povestea lui Sebastian Ionescu, plecat la război împotriva rușilor, convertit la comunism, și care, după impunerea regimului prosovietic, descoperă bunătatea infinită a lui Dumnezeu. Subiectul romanului e chiar problema transmiterii unei sfințenii purtate prin grația ce poate însoți întâlnirile omenești. Forța dovedită în amploarea prozei balzaciene din *Cronică de familie* sau, mai târziu, în restaurația romanului picaresc din *Omul cu ochii suri* este pusă aici în slujba unei pocăiri literare. Scriitorul încearcă să se răscum-pere prin re-crearea sensului prim al evanghelizării în condiții de teroare, mesajul creștinismului martir, cel de sub Nero. Alături

de prima sa încercare în lumea editorială franceză, *Întâlnire la judecata de apoi*, această întoarcere la o limbă maternă – franceza nobiliară, pe care mama sa, Tereza, o folosea pentru a se adresa fiul și soțului ei – înseamnă retragerea prozatorului de pe prima scenă politico-literară română într-o lume în care obsesiile sale îl fac neînțeles. Cazul său ilustrează perfect drama neostoită a francofoniei românești, dintotdeauna defazată față de temele metropolei. Convertirea lui Petru Dumitriu anunță și rezumă exemplar modernitatea postideologică: o epocă a regretelor politice!

Incognito poate fi citit ca metaforă a diverselor subculturi din vremea socialismului oficial: evanghelizările de tot soiul, mai mult sau mai puțin tolerate de autorități, în funcție de ritmurile înghețurilor și dezghețurilor estice. Liberalismul nu se găsea între mesajele alternative din vremea dictaturii comuniste. În timpul prigoanei dușmanilor noului regim, dar mai ales după relaxarea din 1965, existau grupuri de rugăciune isihaste, încercări supravegheate de menținere subterană a Bisericii Greco-Catolice, reluări locale ale religiozității New-Age generate de curentul hippie, ba chiar grupuri independente de discuții marxiste, dar nicio sectă de adoratori ai filosofiei politice a lui John Locke sau ai economiei politice a lui Adam Smith. Incompatibilitatea liberalismului politic cu marxismul oficial nu poate constitui un argument suficient. Își făcuseră loc – fie în direcția culturală a regimului, fie alături de ea – naționalismul protocronist erudit, avangardismul artistic, idealismul filosofic sau ortodoxismul cultural. Deși existau programe riguroase de traducere a clasicilor, nu găsim înainte de 1990 transpuneri în română ale textelor fondatoare ale lui Benjamin Constant sau

John Stuart Mill. Putem să ne raliem corului de bocitoare și să deplângem prigonirea lui Hobbes sau Tocqueville de către editurile comuniste, însă acest curent de idei nu și-a găsit loc nici în cultura română ante- și interbelică, cu câteva excepții sporadice, între care, azi contestatul Ștefan Zeletin¹, marginalizatul Eugen Lovinescu sau etericul Tudor Vianu². Cât despre conducătorii Partidului Național Liberal de dinainte de război, preocupați de guvernare și apoi de conflicte interne, ei nu au simțit nevoia să-și teoretizeze sistematic demersurile. Tot răul spre bine pentru puriști, căci inflația de idei și politici liberale de după '90 a fost în mare parte ferită de impurități autohtone. După schimbarea de regim din decembrie 1989, liberalismul a devenit idiomul politic, economic și pedagogic al ideologiei dominante. Și, cum nicio limbă nu e neutră, sintaxa sa ar avea – ni se spune – capacitatea de a ne indica drumul de mijloc între extremele politice ale dreptei și stângii, fiind în același timp tot ce poate fi mai opus totalitarismului nazist sau comunist. Mai mult, e perceput ca orizont de nedepășit al oricărei experiențe politice, singurul cadru legitim al aspirației democratice.

Cum se impune o preschimbare a limbii, în cazul de față, cea politică? Mai întâi printr-un program de traduceri, care

¹ Cf. Cristian Preda, „Zeletin a fost socialist nu liberal“, în Cristian Preda, *Modernitatea politică și românismul*, Nemira 1998, pp. 201–235, sau comentariile introductive ale aceluiași exeget din Ștefan Zeletin, *Burghezia română...*, Nemira, 1997.

² Despre „raționalismul și umanismul (liberal) puternic interiorizat de către Tudor Vianu“, cf. Ana Bazac, „Filosofii sub vremi – aspecte de filosofie socială la Tudor Vianu“, în *Cultură și adevăr. Studii despre filosofia lui Tudor Vianu*, Editura Academiei Române, 2007, p. 174. În aceeași direcție de lectură, Aurelian Crăiuțu, *Elogiul libertății*, Polirom, 1998, p. 40.

generează comentarii și competențe și, în cele din urmă, printr-o producție originală. Noii interpreți autorizați vin din domenii conexe – cum ar fi istoria, filosofia, sociologia sau economia –, dar și mai îndepărtate, ca istoria artei, teologia sau disciplinele tehnice. O altă rezervă de specialiști abandonează rapid vechile materii ale socialismului științific, ale materialismului dialectic sau ale învățământului de partid și de stat pentru a se reconverti la relații internaționale, integrare europeană, doctrine politice sau managementul instituțiilor. Între 1990 și 1995 se înființează facultăți și institute de politologie și administrație publică, privite la început cu suspiciune, dar care își vor cunoaște gloria în anii 2000, în dauna studiilor clasice. Noua dogmă liberală își găsește aici susținătorii, care își antrenează capacitățile în reviste, dintre care remarcabile rămân *Polis și Sfera Politicii*, ambele apărute în 1994.

O TEOLOGIE A ISPĂȘIRII

Mai întâi, liberalismul postsocialist românesc se prezintă ca fiind opusul victorios al „totalitarismului“. Așadar, contrariul unui concept vag menit să dea seama de realitățile autoritarismului socialist, mistificat într-un bloc monolitic, continuum criminal în exercițiu din 1946 până în 1989. Noțiunea de „totalitarism“, apărută în discursurile lui Mussolini și în textele lui Jünger, dar vehiculată mai ales în literatura filosofică și politică a Europei Occidentale din anii '50–'70, este aplicată la noi unui univers memorialistic. Investigația istorică este înlocuită de înfierarea morală, operațiune de două ori comodă, mai întâi

Cuprins

<i>Încercări de introducere</i>	5
Fără urmare.....	5
Alexei Grigorievici Stahanov – liber-întreprinzător.....	12
Meditațiile turistice ale bunului terorist.....	16
Human Resources Global Department.....	24
 <i>Prezentul unei iluzii: schița filosofiei liberalismului postsocialist românesc</i>	30
O teologie a ispășirii.....	33
Accelerare pe calea de mijloc.....	42
Toată lumea, la centru!.....	54
 <i>Pentru Europa (fragment). Pastișe de anticipație</i>	64
I. Shit.....	64
(II) Love.....	76
(III) W.C.	88
(IV) Bye, bye.....	100